

Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena

1. Mitä on imperialismi

Lenin on kuvannut ansiokkaasti imperialismien olemuksen teoksessaan Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena. Kapitalismi muuttui kapitalistiseksi imperialismiksi saavuttaessaan riittävän korkean kehitystason, jolloin kapitalismin eräät perusominaisuudet alkoivat muuttua vastakohtaiseksi. Taloudellisesti tässä on tärkeintä vapaan kilpailun muuttuminen monopoliksi. Lenin nostaa esiin viisi imperialismien tunnusmerkkiä:

1. Tuotannon ja pääoman keskittyminen, joka on saavuttanut niin korkean kehitystason, että se on luonut monopolit, jotka esittävät ratkaisevaa osaa talouselämässä
2. Pankkipääoman sulautuminen yhteen teollisuuspääoman kanssa ja finanssiharvoinnallisuuden muodostuminen tämän finanssipääoman pohjalta
3. Pääoman vienti, erotuksena tavarain viennistä saa erityisen tärkeän merkityksen
4. Muodostuu kapitalistien kansainvälisiä monopoliliittoja, jotka jakavat maailman
5. Maapallon alueellinen jako on suoritettu loppuun.

Imperialismin synty ajoittuu 1800-luvun loppupuolelle, jolloin eräät keksinnöt ja tekniset innovaatiot aiheuttivat painopisteen siirtymisen kevyestä teollisuudesta raskaaseen teollisuuteen. Syntyi nopeasti tilanne, jossa suurteollisuus tarvitsi lisää raaka-ainelähteitä mutta myös uusia markkina-alueita. Tämä aiheutti lisääntyneen kiinnostuksen siirtomaihin.

Suurteollisuuden syntyä joudutti vuoden 1873 talouspula, joka tuhosi suuren määrän pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Tapahtui laajaa tuotannon ja pääomien keskittymistä tärkeimmillä teollisuuden aloilla.

Tässä vaiheessa yleistyi myös osakeyhtiömuotoinen omistus, joka mahdollisti suurempien pääomien hankkimisen investointien toteuttamiseksi. Osakeyhtiömuotoinen omistus syntyi ennen imperialistista vaihetta, mutta tuli luonteenomaiseksi omistusmuodoksi juuri imperialismien kaudella.

Tähän ajanjaksoon liittyy myös pankkien luonteen muuttuminen. Pankit ryhtyivät antamaan pitkäaikaisia luottoja ja perustamaan omia teollisuusyrityksiä. Tapahtui pankki- ja teollisuuspääoman yhteensulautuminen ns. finanssipääomaksi.

Keskimääräisen voiton suhdeluku pyrkii laskemaan

Imperialismista puhuttaessa ei voi sivuuttaa voiton suhdeluvun laskutendenssin lakia, vaikka Lenin ei siitä maininnutkaan. Kilpailun ja tuottavuuden kohottamisen seurauksena pääoman elimellinen kokoonpano väistämättä nousee. Tämä tarkoittaa sitä, että yhtä työntekijää kohden tarvitaan yhä enemmän kalliita koneita ja laitteita. Tämän seurauksena työvoiman määrä kiinteään pääomaan (koneisiin ja laitteisiin) nähden laskee. Mutta kun lisäarvon ainoa lähde on edelleenkin vain työvoima eikä mikään muu, laskee voiton suhdeluku $[p' = m/(c+v)]$, koska koneiden osuus c vastaavasti kasvaa. Tämä tarkoittaa, että voitoilla on taipumus laskea suhteessa sijoitettuun pääomaan sitä enemmän mitä enemmän tuotanto turvautuu koneisiin. Tämä on keskimääräisen voiton suhdeluvun laskutendenssin laki.

Voittojen ylläpitämiseksi riiston astetta pitää koko ajan kasvattaa. Tämä on imperialismia eteenpäin vievä voima.

Kuten Lenin määritteli, imperialistisessa vaiheessa pääomien vienti saa suuren merkityksen. Kehitysmaissa on voitto tavallisesti suuri, sillä pääomia on vähän, maan hinta verrattain alhainen, työpalkka pieni ja raaka-aineet halpoja. Kun nämä maat tulevat maailmankapitalismin vaihdon piiriin, pääomien vienti tulee välttämättömäksi sen vuoksi, että kehittyneissä maissa voittoa tuottavia sijoitusmahdollisuuksia on vähän, kun taas näissä kehitysmaissa tilanne on päinvastoin.

Imperialismi johtuu siis kapitalismin taloudellisen tilanteen kehittymisestä. Se ei ole poliittinen ratkaisu ts. siitä ei voida päästä irti politiikkaa muuttamalla. Imperialismia ei saa myöskään samaistaa kolonialismiin, joka kylläkin liittyy eräisiin imperialismiin piirteisiin (pääomien vienti, siirtomaiden hankinta) mutta ei ole sen ydin. Imperialismin ydin on monopolikapitalismi.

2. Imperialismin kehitys toisen maailmansodan jälkeen

Toisen maailmansodan jälkeen ryhdyttiin harjoittamaan ns. Keynesiläistä talouspolitiikkaa. Vahvan sosialistisen leirin olemassaolon myötä länsimainen työväenluokka pystyi saamaan kapitalisteilta myönnytyksiä. Hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen oli hyödyllistä myös kapitalisteille, sillä näin valtio otti hyvinvointivaltiomallin puitteissa vastatakseen osan työvoiman uusintamisen kustannuksista. Näitä kustannuksia ei tarvinnut sisällyttää työvoiman välittömiin palkkoihin, mikä paransi lisäarvon tuottamisen edellytyksiä.

Toisen maailmansodan jälkeistä aikaa pidettiin kapitalismista sosialismiin siirtymisen aikakautena. Leninin imperialismiteoriaa pidettiin lopullisena, mikä johti siihen, että imperialismiin jatkuvan kehityksen analysointi sosialistisissa maissa laiminlyötiin.

Neuvostalouden pysähtyminen 1970- ja 1980-luvuilla jäi havaitsematta, samoin kuin uusliberalismin nousu 1970-luvulta alkaen. 1980-luvulla Reagan haastoi Neuvostoliiton varustelukierteeseen, mikä osaltaan taittoi Neuvostoliiton taloudellisen selkärangan eikä realsosialismista ei ollut enää kilpailijaksi sopeutuvalla imperialismille. Neuvostoliitto oli jo 1960-luvulta alkaen linjannut, että Neuvostoliitto ohittaa lyhyellä aikavälillä kapitalismin aiheellisessa hyvinvoinnissa. Kun tämä virheellisesti asetettu tavoite jäi saavuttamatta, jäi loogiseksi vastaukseksi, että sosialismi petti lupauksensa.

1990-luvulta alkaen kapitalismin globalisaation vaihe on merkinnyt konservatiivisen politiikan voimistumista. Sekä kapitalistinen luokka että työväenluokan johto on omaksunut nationalistisen ja konservatiivisen politiikan. Tämä tapahtui siksi, että työväenluokan johto kokee tarpeelliseksi suojata omat etunsa mm. siirtolaisia vastaan. Siirtolaiset pudottavat työvoiman hintaa kehittyneissä kapitalistisissa maissa ja luovat osaltaan edellytyksiä perinteisestä hyvinvointipolitiikasta irtautumiseen.

Kapitalismissa luokkien välinen tasapaino on perustunut pitkään valtion olemassaololle. Valtion suhteellinen itsenäisyys antoi mahdollisuuden käyttää valtion kautta yhteiskunnallisia resursseja yhteiskuntaluokkien välisten suhteiden tasaamiseen. Globaali kapitalismi ei enää tarvitse valtiota suojaamaan etujaan. Kansallisten valtioiden puitteissa politiikalla on yhä vähemmän tekemistä kansantalouden kanssa. Keskeiset kansatalouteen vaikuttavat tekijät ovat kansallisen edustuslaitoksen ulottumattomissa. Tämän vuoksi valtioilla tulee olemaan yhä suurempia vaikeuksia hankkia varoja hyvinvointipalveluiden ylläpitämiseen.

3. Uusimperialismin teoria

Imperialismissa on ollut useita vaiheita. Näiden vaiheiden tunnistaminen ja analysointi on tärkeää ja näin voidaan suunnata oikein työväenluokan imperialisminvastaista toimintaa. Kiinalaiset tutkijat jatkaneet imperialismiin tutkimista ja heidän mukaansa nyt eletään ns. uusimperialismin aikaa. Uusimperialismi on uusi kansainvälisen monopolikapitalismin vaihe, johon kapitalismi on kehittynyt vapaan kilpailukapitalismin, yksityisen monopolikapitalismin ja valtiomonopolistisen vaiheen jälkeen. Lisäksi uusimperialismin kaudelle on tyypillistä uudenalainen kansainvälisen monopolikapitalismin laajentuminen sekä uusi järjestelmä, jonka kautta kehittyneiden maiden vähemmistö hallitsee maailmaa ja toteuttaa uutta taloudellisen, poliittisen, kulttuurisen ja sotilaallisen hegemonian politiikkaa.

Uusimperialismin viisi keskeistä ominaisuutta ovat:

1. Uusi tuotannon ja levityksen monopoli. Tuotannon ja kierron kansainvälistyminen ja pääoman lisääntyvä keskittyminen synnyttää jättimäisiä monikansallisia monopoliyrityksiä, joiden varallisuus on lähes yhtä suuri kuin kokonaisten maiden omaisuus.

2. Rahoituspääoman uusi monopoli, jolla on ratkaiseva rooli globaalissa talouselämässä ja joka synnyttää talouden finansialisoitumisen.
3. Yhdysvaltain dollarin ja henkisen omaisuuden monopoli, joka aiheuttaa epätasaista kansainvälistä työnjakoa sekä globaalin talouden ja varallisuuden polarisoitumista.
4. Kansainvälisen oligarkkiliiton uusi monopoli. On syntynyt oligarkkisen kapitalismin kansainvälinen monopoliliitto, johon kuuluu yksi hegemoninen hallitsija ja useita muita satelliitteja, ja joka asettaa taloudellisen perustan rahapolitiikalle, vulgaariselle kulttuurille ja sotilaallisille uhille.
5. Taloudellisten kriisien voimistuminen. Kapitalismin globalisoituneet ristiriidat ja järjestelmän erilaiset kriisit voimistuvat, joka luo uudenlaisen monopolistisen ja siirtymäkauden ja kuolevan nykykapitalismin ajan imperialismin muodon.

Uusimperialismi on siirtymävaiheen ja kuolevaa myöhäiskapitalismia

Leninin imperialismiteoria on paljastanut monopolikapitalismin siirtymäkauden ja kuolevan luonteen yli vuosisata sitten. Useimmat kapitalistiset yhteiskunnat eivät kuitenkaan ole hävinneet lukuun ottamatta hyvin pientä määrää maita, joissa sosialismia edelleen rakennetaan. Kapitalistiset maat ovat itse asiassa saavuttaneet erilaisia kehitystasoja ja kehittyvät edelleen.

Tämä herättää tärkeän kysymyksen: kuinka arvioimme nykyisen kapitalismin siirtymäkauden luonnetta tai sen taipumusta rappeutua ja tuhoutua? Jos käytämme historiallista materialistista menetelmää, uusimperialismin luonnetta voidaan luonnehtia kahden seikan perusteella. Ensinnäkin, kuten kaikki maailmassa, imperialistinen järjestelmä muuttuu jatkuvasti. Se on ohimenevä ilmiö ihmiskunnan historiassa, eikä se ole ikuinen.

Toiseksi uusimperialismin aikakaudella kehittyneet kapitalistiset maat ovat käyneet läpi monia teknologisia ja institutionaalisia uudistuksia. Ne ovat tehneet muutoksia tuotantosuhteisiinsa ja ylärakenteeseensa, mukaan lukien makrotalouden sääntely, tulojaon ja sosiaaliturvan parantaminen ja niin edelleen., jotka ovat luoneet perustan kapitalismin kehittymiselle ja viivästyttäneet sen tuhoa. Korkeat ja matalat kasvuluvut seuraavat toisiaan, ja Leninin mainitsema rappeutumisaika on pidentynyt huomattavasti. Talouden globalisaatioprosessissa kehittyneet kapitalistiset maat ovat ehdottoman hallitsevassa asemassa.

Suomi ja imperialismi

Kapitalismi läpimurto tapahtui Suomessa noin 1860-1870-luvuilla ja kilpailukapitalismi kehittyi monopolistiseksi vuosisadan vaihteesta 1920-luvun alkuun. Valtiomonopolistinen kapitalismi sai määräävän aseman 1960-luvun jälkeen. Vuodesta 2023 Suomi on ollut täysimääräinen imperialistisen leirin jäsen ja imperialismia edistävä valtio.

Kapitalismin kehitys ja Suomen suhde imperialismiin voidaan jakaa seuraaviin vaiheisiin:

1. Teollisuuskapitalismin läpimurto vuosisadan vaihteeseen saakka ja siihen liittyvä Suomen suhteellisen taloudellinen riippumattomuus imperialismiin eri keskuksista
2. Vuosisadan vaihteen jälkeen Suomen irtoamiskehitys Venäjältä ja ajautuminen saksalaisen imperialismiin syliin vuoteen 1918 mennessä
3. 1920-1930-lukujen neuvostovastaisen ulko- ja talouspolitiikan kausi ja uusi ajautuminen saksalaisen imperialismiin syliin.
4. Vuodesta 1944 alkanut jakso, jolloin käytiin taistelu Paasikivi-Kekkonen linjan sisällöstä ja vaarallinen kehitys imperialismiin keskusten suuntaan (GATT, Maailmanpankki, EFTA, OECD, EEC)
5. 1990-luvun alusta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ajautuminen osaksi eurooppalaista imperialismia (EU:n jäsenyys, NATO:n rauhankumppanuus)

6. 2020-luvun alusta täysimääräinen asemoituminen imperialismiin leiriin globaalia etelää vastaan yksinapaisen USA-johtoisen maailman puolustamiseksi (NATO-jäsenyys)

4. Mikä on imperialistinen valtio ja mikä ei – esimerkkinä Venäjä

Porvarien ja monien kommunistienkin taholla Venäjää pidetään imperialistisena valtiona Ukrainan erikoisoperaation vuoksi. Monet porvarit syyttivät Neuvostoliittoakin imperialistiseksi, kun se tuki kehitysmaiden nationalistisia ja kommunistisia liikkeitä.

Jotta Venäjä olisi imperialistinen valtio, sen pitäisi täyttää Leninin modernin kapitalismin imperialistisen vaiheen määritelmä, eli monopolien ja rahoituspääoman valta-aseman olisi pitänyt vakiintua ja pääomien viennillä pitäisi olla huomattava merkitys. Seuraavassa tarkastellaan, kuinka kapitalistisella Venäjällä nämä piirteet täyttyvät.

5.1. Venäjän rooli kansainvälisten kapitalististen monopolien joukossa

Venäjän roolia "kansainvälisten monopolististen kapitalististen blokkien muodostamisessa, jotka jakavat maailman keskenään" voidaan mitata maan yritysten sijoittumisessa suurimpien kansainvälisen yhtiön joukkoon.

Forbes listasi maailman 2000 suurintaa yritystä kokonaisuutensa, voiton, omaisuuden ja markkina-arvon perusteella. Kymmenen suurimman yrityksen joukossa on 5 yhdysvaltalaisia ja 5 kiinalaisia. Yhdysvalloissa on 560 maailman suurimmasta yrityksestä, Kiinassa 291, Kanadassa 50, Australiassa 39 ja Intiassa 58. Venäjällä on vain neljä yritystä 100 suurimman yritysten joukossa. 2000 suurimman yrityksen joukossa venäläisiä yrityksiä on 25 kpl. Trendi on hieman laskeva, ei nouseva.

Listattujen 2000 yrityksen liikevaihto on 39100 miljardia dollaria, voitto 3200 miljardia dollaria, omaisuus 189 000 miljardia dollaria ja markkina-arvo 56 800 miljardia dollaria. Venäjän 25 yrityksen liikevaihto on vain 1,45 % 2000 suurimman yrityksen kokonaisliikevaihdosta. Venäläisten yritysten yhteisomaisuus on 1 757,3 miljardia dollaria, mikä on vain alle 1 % kokonaismäärästä. Kansainvälisten monopolien joukossa Venäjä on hyvin vähäinen toimija.

Venäjän työn tuottavuus Euroopan unioniin ja Yhdysvaltoihin verrattuna

Venäjällä työn tuottavuus (bkt suhde maan työvoiman työtuntien kokonaismäärään) on Euroopan unioniin tai Yhdysvaltoihin verrattuna alhainen. Venäjällä tämä suhdeluku oli 25,4 vuonna 2016, eli alhaisin kaikista Euroopan maista. Se on alle puolet Euroopan unionin keskimääräisestä (53,4) ja 36 % Yhdysvaltain (69,9) tai Saksan (68,1) tasosta. Venäjä ei pysty kilpailemaan työn tuottavuudessa kehittyneiden kapitalististen maiden kanssa.

Venäjän tuotanto

Venäjän roolia maailman talousjärjestelmässä selventää myös tarkastelu tuotteiden valmistusta maittain. Vuonna 2015 Kiina sijoittui ensimmäisellä sijalle, eli siellä valmistettujen tuotteiden arvo oli 2 010 miljardia dollaria (20 % maailman tuotannosta), ja Yhdysvallat sijoittui toiseksi 1 867 miljardilla dollarilla (18 %). Venäjä sijoittui sijalle 15, ja se tuotti 139 miljardin dollarin arvosta teollisuustuotteita. Venäjä on tälläkin saralla marginaalinen toimija, joka tuottaa vain 1 % maailman tuotannon arvosta.

4.2. Venäjän raaka-aineiden vienti vs. korkean teknologian tuotteet

Imperialististen maiden vientikaupassa korostuu tyypillisesti pitkälle jalostettujen tuotteiden myynti, tietointensiiviset tekniset palvelut sekä rahoituspalvelut. Imperialismin alistamat kansakunnat harjoittavat tyypillisesti raaka-aineiden vientiä imperialististen markkinoiden määräämiin hintoihin ja valmiiden tuotteiden tuotantoa imperialististen omistamissa yhtiöissä.

Vuonna 2017 maailman suurimmista vientimaista Venäjä oli sijalla 17. Kiina sijoittui ensimmäiseksi 2 263 miljardilla dollarilla, Yhdysvallat toiseksi 1 547 miljardilla dollarilla ja Saksa 1 448 mrd. dollarilla kolmanneksi.

Maailmanpankin tilastojen mukaan vuonna 2017 öljyn ja kaasun osuus oli Venäjän viennistä 58 %, metallien 11 %, elintarvikeraaka-aineiden 6 %, puun ja massan ja paperin 3 %, jalokivien ja mineraalien metallien 4 %. Venäjän viennistä yli 82 % on raaka-aineita, kun taas valmiit teknologiatuotteet (mukaan lukien sotilastuotteet) muodostivat vain 8 % viennin arvosta.

Venäjän vienti (ja tuonti) ei sovi imperialistisen valtion kuvaan, vaan Venäjä sijoittuu pikemminkin kehittyvien kolmannen maailman valtioiden joukkoon, jotka vievät pääasiassa raaka-aineita ja luottavat pitkälle jalostettujen tavaroiden ulkomaiseen tuontiin.

Venäjän sijoitus korkean teknologian tuotteiden viennissä

Imperialistisen voimat olisivat johdossa korkean teknologian tuotteiden viennissä. Maailmanlaajuisesti näiden tavaroiden viennissä Kiina oli jälleen ensimmäinen 496 miljardilla dollarilla ja Yhdysvallat (153,2 mrd dollaria) sijoittuu kolmanneksi Saksan jälkeen. Venäjä sijoittui 31. sijalle viennin arvossa vain 6,64 miljardia dollaria. Nämä luvut osoittavat myös, että Venäjä on kaukana imperialistisen toimijan asemasta maailmannäyttämöllä.

5.3. Venäjän rooli kansainvälisessä pankkitoiminnassa ja rahoituspääomassa

Leninin aikana imperialistisissa maissa suuret pankit olivat tärkeimpiä rahoituspääoman organisaatioita. Imperialistisessa maassa odottaisi olevan maailman johtavia pankkeja. Maailman 100 suurimmasta pankista taseen loppusumman mukaan luokiteltuna 20 on kiinalaisia, 10 amerikkalaisia, 9 japanilaisia. Venäjällä suuria pankkeja on yksi, sijalla 66.

Venäjän pääoman vienti

Lenin totesi, että "pääoman vienti hyödykkeiden viennistä erotettuna saa poikkeuksellisen merkityksen." Venäjällä on huomattava pääomavienti, mutta se tapahtuu pääomapaon muodossa veroparatiiseihin, kuten Kyprokselle ja Brittiläisille Neitsytsaarille. Venäjän keskuspankki on arvioinut, että Putinin virkaan astumisen jälkeen vuosina 1999–2014 nettovaluuttapako oli yhteensä noin 550 miljardia dollaria.

Rahoituspääoman viennin suhteen 100 suurimman ei-finanssialan yrityksen joukossa on 20 on yhdysvaltalaisista yritystä, 14 brittiläisiä, 12 ranskalaisia. Yksikään venäläinen yritys ei pääse 100 yrityksen kärkilistalle ulkomaille tehtyjen sijoitustensa perusteella. Tähtäkään osalta Venäjä ei täytä imperialistisen valtion määritelmää.

Venäjän rahoituspääoman omistus verrattuna imperialistisiin valtioihin

Global Wealth Databook tilastoi kansallista taloudellista vaurautta (osakkeet, joukkovelkakirjat, rahamarkkinarahastot ja pankkitilit) jakamalla kansallisen taloudellisen varallisuuden kunkin maan aikuisväestön kokonaismäärällä.

Vuonna 2018 vauraimmassa ryhmässä ovat Länsi-Euroopan ja Pohjois-Amerikan maat, Australia ja Uusi-Seelanti, Japani, Israel, Singapore ja Taiwan. Yhdysvallat (336 528 dollaria) on toisella sijalla Sveitsin (372 336 dollaria) jälkeen. Kaikki tämän ryhmän maat ovat imperialistisia maita tai maailman suurimman imperialistisen vallan, Yhdysvaltojen, keskeisiä satelliitteja. Maailman keskimääräinen taloudellinen varallisuus aikuista kohden on 38 110 dollaria ja imperialistien ryöstämässä Kreikassa on 33 969 dollaria. Kiina on paljon jäljessä 19 862 dollarissa. Venäjä on paljon alhaisempi, 8 843 dollaria, mikä on 2,6 % keskimääräisestä aikuisten taloudellisesta varallisuudesta Yhdysvaltoihin verrattuna.

Lenin kirjoitti: "Imperialismi on rahoituspääoman ja monopolien aikakausi"..."Jossa pääoman vienti on saavuttanut huomattavan merkityksen." Venäläiset monikansalliset yritykset ovat tuotannollisessa rahoituspääoman viennissä hyvin pieni toimija.

5.4. Venäjän sotilaallinen paino

Lopuksi Lenin viittaa "Kapitalististen voimien koko maailman aluejakoon." Johtavilla imperialistisilla mailla on tärkeää aseteollisuutta, ja ne osallistuvat myyjinä maailmanlaajuiseen asekauppaan.

Venäjän sotilaallinen vienti

Venäjä on taloudellisena toimijana merkittävä vain sotilaallisesti, mutta se ei sinänsä tee siitä Leninin mukaan imperialistista. Vaikka Venäjän merkittävä sotilaallinen voima, erityisesti sen ydinasearsenaali, vaikeuttaa imperialistien tunkeutumista. Venäjä ei hyökkää ja pommittele maita ympäri maailmaa kuten Yhdysvallat tai toissijaiset imperialistiset voimat, kuten Britannia ja Ranska, tekevät.

Toisin kuin nämä muut kapitalistiset sotilasvallat, kapitalistinen Venäjä ei kehittänyt omaa aseteollisuuttaan, vaan se peri Neuvostoliitolta sotilaallisen voimansa ja aseteollisuuden. Venäjä on ainutlaatuinen myös siinä, että se on ainoa entisen sosialistisen neuvostoblokin maa, joka on edelleen imperialistisen lännen ympäröimänä ja uhattuna sotilaallisella hyökkäyksellä.

Aseteollisuutta lukuun ottamatta mikään muu Venäjän tuotannonala ei ole kilpailukykyinen kansainvälisillä markkinoilla. Maailman asevientä oli vuonna 2017 31,1 miljardia dollaria. Tukholman kansainvälinen rauhantutkimusinstituutti arvioi Venäjän aseviennin arvoksi 6,1 miljardia dollaria. Maailman suurin aseiden viejä on Yhdysvallat, jonka asemyynti 12,4 miljardia dollaria. Yhdysvaltojen osuus maailman asemyynnistä oli 34 % ja Venäjän 22 %.

Venäläiset yritykset aseiden tuottajien joukossa

SIPRI:n mukaan maailman 100 suurinta asevalmistajaa myi aseita ja palveluita 398,2 miljardilla dollarilla vuonna 2017. Puolet summasta meni kymmenen suurimmalle tuottajalle, joista viisi on yhdysvaltalaisia ja yksi venäläinen yritys. 100 suurimmasta aseiden myyjästä 42 on yhdysvaltalaisia ja 10 venäläisiä.

Venäjän ulkomaiset sotilastukikohdat ja sotilasbudjetti

Venäjällä on 15 sotilastukikohtaa yhdeksässä ulkomaisessa maassa. Vain kaksi näistä on entisen Neuvostoliiton ulkopuolella, Vietnamissa ja Syyriassa. Kiinalla on yksi tukikohta Kiinan ulkopuolella, Djiboutissa. Yhdysvalloilla on yli 800 ulkomaalaista tukikohtaa.

Yhdysvaltain sotilasbudjetin suuruudeksi SIPRI arvioi 610 miljardiksi dollariksi. Venäjä sijoittuu 66 miljardilla dollarilla (2017), neljänneksi Kiinan ja Saudi-Arabian jälkeen.

Venäjän interventiot muissa maissa

Venäjä on käyttänyt sotilaallista voimaa muutamissa maissa (Jugoslavia, Georgia, Ukraina, Syyria, Ukraina), mutta ei imperialististen maiden tapaan, jotka ovat motivoituneita kaappaamaan luonnonvaroja ja vaurautta. Venäjän väliintulo ei ole myöskään toissijaisten imperialististen valtojen, kuten Ranskan tai Britannian, mittakaavassa. Venäjä ei myöskään ole suunnitellut vallankaappauksia muissa maissa, kuten imperialistiset maat jatkuvasti tekevät.

Venäjä puuttui hyvin rajalliseen väliintuloon entisessä Jugoslaviassa 1990-luvun puolivälissä. Venäjä soti Venäjä-myönteisestä Etelä-Ossetiasta Yhdysvaltain tukeman Georgian kanssa vuonna 2008. Ukrainan konflikti on suora seuraus siitä, että Yhdysvallat suunnitteli oikeistolaisen Venäjän vastaisen vallankaappauksen vuonna 2014. Pääosin venäjänkielisen Ukrainan itäisen alueen ihmiset nousivat vaatimaan poliittista ja taloudellista autonomiaa.

Venäjän suora sotilaallinen osallistuminen Syyrian sotaan vuonna 2015 on samankaltainen kuin Ukrainassa. Tavoitteena oli USA:n ja Naton operoimien jatkuvien hallinnonvaihdosten ja maansa piirityksen torjuminen. Syyrian hallitus kutsui Venäjän auttamaan Yhdysvaltojen, NATO-maiden ja Saudi-Arabian aseistamien ja rahoittamien kapinallisryhmien kukistamisessa.

Toisin kuin Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska, missään näistä tapauksista Venäjä ei ole pyrkinyt sotilaallisesti kaatamaan hallitusta suojellakseen taloudellisia etujaan.

5.5. Venäjä ja imperialismi tänään

Venäjä ei ole Leninin tarkoittama monopolien ja rahoituspääoman hallitseva tekijä, eikä pääoman viennillä ole merkittävää roolia, eikä venäläisillä yhtiöillä ole mitään olennaista roolia maailman resurssien jakamisessa.

Venäjä voidaan luokitella yhdeksi maailman tehokkaimmista valtioista vain sen sotilaallisen vahvuuden perusteella. Taloudellisesti se ei jaa kehittyneen kapitalistisen valtion tunnusmerkkejä. Sillä on hyvin vähän osuutta pohjimmiltaan imperialistisessa toiminnassa: pääoman viennissä reuna-alueille ja voiton hankkimiseen kehitysmaiden työvoimasta ja resursseista. Venäjän rahoituspääoma on pieni, sen vienti pääasiassa raaka-aineita, teollisuus heikkoa, monikansalliset yhtiöt vähäisiä, taloutta vaivaa alhainen työn tuottavuus.

Venäjää ei millään mittarilla voi pitää imperialistisena valtiona.

5. Imperialismin vastavoimat

Yhdysvaltain hallitseva luokka tietää erittäin hyvin, että sosialistinen järjestelmä on kapitalistista järjestelmää parempi. Tämä selittää sen, miksi Pohjois-Koreaan ja Kuubaan kohdistetaan aivan ylimitoitettuja sanktioita ja disinformaatiota.

Kun suuret sosialistiset maat, kuten entinen Neuvostoliitto ja Kiina, rikastuvat ja vahvistuvat rauhanomaisen kilpailun kautta, on väistämätöntä, että ne joutuvat kohtaamaan Yhdysvaltojen hegemoniset tavoitteet. Tätä ei välttämättä täysin ymmärretty Neuvostoliitossa eikä myöskään Kiinassa. Kiinassa Deng Xiaoping lanseerasi rauhanomaisen vaurastumisen politiikan, jonka mukaisesti USA antaisi Kiinan vaurastua rauhasa. Vasta viimeisten vuosien aikana Kiina on havahtunut siihen tosiasiaan, että imperialismi ei hyväksy moninapaisen maailman syntyä.

Imperialismia vastaan on muodostumassa rintama, nimittäin BRICS-maat. Niiden taloudet ovat kasvaneet 2000-luvulla nopeasti. Ne kattoivat v. 2021 25 % maailman BKT:sta ja 18 % kaikesta kaupankäynnistä. Vuonna 2023 järjestön jäsenmäärä lisääntyy kahdella uudella maalla, Argentiinalla ja Iranilla. Lisäksi jäsennyttä kohti ovat hakeutumassa myös Egypti, Saudi-Arabia ja Turkki. Kiinnostuneita jäsenyydestä ovat myös Algeria, Bangladesh, Indonesia, Mexico, Nigeria, Sudan, Syyria, Pakistan ja Venezuela.

BRICS-maiden piirissä on mm. ryhdytty edistämään dollarista luopumista kaupankäynnin valuuttana. Dollarin hegemonia perustuu sen rooliin kiertovälineenä kansainvälisissä liiketoimissa. Dollarin syrjäytyminen tästä roolista merkitsisi tämän hegemonian heikentämistä. Tällä on suuri merkitys USA:n imperialismille.

Dollarin hegemoniaa heikentävät myös sattumanvaraisesti kohdistuvat pakotteet. Useat maat epäröivät jo varojen sijoittamiseen länsimaihin. Näin esimerkiksi upporikas Saudi-Arabia. Vaikka se on tällä hetkellä vankka USA:n liittolainen, tilanne voi muuttua nopeastikin.

Dollarin hegemonia antaa Yhdysvalloille kaksi etua: ensinnäkin, kun dollari on varantovaluutta, Yhdysvaltojen ei tarvitse huolehtia maksutaseongelmista toisin kuin muiden maiden. Se voi suorittaa maksunsa laskeamalla liikkeeseen velkakirjoja muille maille, koska nämä dollarimuotoiset velkakirjat ovat turvallinen varallisuuden säilyttämismuoto. Toiseksi amerikkalaisten pankkien liiketoiminta kasvaa huomattavasti ja ne ovat suurimmat edunsaajat, kun dollari on maailmankaupan kiertoväline.

Dollarin hegemonia myös pakottaa kolmannen maailman toimijat tuottamaan hyödykkeitä imperialistien määrittämällä hinnoilla, joka takaa imperialistisissa maissa asuvien ihmisten tarpeiden tyydyttämisen niin että tuotteista ai makseta oikeaa hintaa ja hinnat eivät nouse tuotantomäärien muuttuessa.

BRICS-maiden yhteistyön tiivistyminen on positiivinen signaali, mutta tarkoittaako se imperialismiin luhistumista? Todennäköisesti ei lyhyellä tähtämellä. Imperialismi on yksi vaihe kapitalismin historiassa ja on osoittautunut, että se on hyvin muuntautumiskykyinen. Selvää on, että siirtyminen sosialismiin ei tapahdu itsestään, vaikka kapitalismi kriisiytyisi kuinka, vaan se edellyttää työväenluokan järjestäytymistä ja aktiivista työtä imperialismia vastaan kapitalismin kaatamiseksi.

Kirjallisuutta

Cheng Enfu & Lu Baolin 2021: Five Characteristics of Neoimperialism. Building on Lenin's Theory of Imperialism in the Twenty-First Century. Monthly Review May 2021 (Volume 73, Number 1)

Hänninen, S. 1975: Suomen asema imperialismissa – kapitalismin läpimurrosta fasismin murskaamiseen. Soihtu 2/1975.

Käkönen J. 1997: Vuosituhannen vaihtumisen mystiikka - Rajanvetoja marxilaiseen tutkimukseen ja marxismiin. Rajanvetoja marxilaiseen tutkimukseen ja marxilaisuuteen. Rauhan ja konfliktitutkimuslaitoksen tutkimuksia 76, 1997.

Laitinen, M. 2022: BRICS-maat ja maailman moninapaistuminen. Kansan äänen verkkolehti 9.12.2022. <https://kansanaani.fi/brics-maat-ja-maailman-moninapaistuminen-1/>

Lenin, V.I. 1917: Imperialismi kapitalismin korkeimpana asteena. Karjalais-Suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike. Petroskoi 1941.

Patnaik, P. 2023: Threats to the hegemony of the dollar. Monthly Review online 3.5.2023. <https://mronline.org/2023/05/03/threats-to-the-hegemony-of-the-dollar/>

Smith, S. 2019: Is Russia imperialist? Monthly Review online 2.1.2019. <https://mronline.org/2019/01/02/is-russia-imperialist/>